

8. BIJLAGEN EN LITERATUURLIJST

Bijlagen	Niet van toepassing (en dus niet bijgevoegd)	Bijgevoegd (nummering!)
Perimeter van gebied waarvoor beheersplan wordt opgemaakt (met schaal en N-pijl)		Zie hoofdstuk 1 pag 3.
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating		Zie hoofdstuk 6 pag 55 e.v.
Lijst van ZEN-erfgoed met aanduiding op kaart		Zie hoofdstuk 5 pag 52 en 53.
Lijst van open erfgoed met aanduiding op kaart	Niet van toepassing	
Lijst van ontsluitingswerken voor open erfgoed die in aanmerking komen voor een premie met aanduiding op kaart	Niet van toepassing	
Lijst van werken aan bomen en struiken waarvoor toelating nodig is		Zie hoofdstuk 6 pag 55.
Lijst van cultuurgoederen die in aanmerking komen voor een premie	Niet van toepassing	
Lijst van premiegerechtigde werken aan een orgel dat dateert van na WOI	Niet van toepassing	
Lijst van handelingen waarvoor CBS niet kan oordelen dat ze van die aard zijn om wezenlijke eigenschappen van een DG/SG te verstoren	Niet van toepassing	
Extra bijlage (bvb. foto's, ...)		Zitten als bijlage na de desbetreffende hoofdstukken.

Bibliografie :

Publicaties :

Wespelaar-Tildonk in oude prentkaarten : deel 2, André ver Elst, 1982

800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, Roger Casteels, 1997

Tilloenk vruger, J. Gordts, 2006

Het merkwaardige volkje langs Dijle, Demer en Laak, André Van Aerschot, 2010

Historische tuinen en parken, M&L Cahier 14, R. Deneef, 2007

1914 in de regio Haacht. Kleine dorpen in de Grote oorlog, R. Casteels en G. Vandegoor, 1993 en

150 jaar onderwijs te Wespelaar, R. Casteels, 2005

Het park van Wespelaar

De kapellekesbaan, W. Caes, 2016

Ter Hofstad doorgrond, Haacht, 1990

De Leuvense Vaart. Van de Vaartkom tot Wijgmaal, A. Cresens

Oost-Brabant. Het mooie Hageland, Heverlee, 1965

Het kanaal Leuven-Mechelen, G. Vandegoor, 1998

Artikels : er werd in het dienstencentrum van Hagok en op hun website verschillende artikels over Wespelaar geraadpleegd.

Niet uitgegeven bronnen :

Verslag Monumentenwacht 23/1/1993

Dossier bij het agentschap Onroerend erfgoed te Leuven

Thesissen :

De kasteeltuin te Wespelaar, J. Thiel, 1979

Kindertijd in Wespelaar tussen 1920 en 1950, A. Bollaerts, 2006

Mondelinge overdracht :

Gesprek met de Heer R. Casteels in september 2017

2.7. Beknopt overzicht van de kasteelbewoners en andere bestuurders van het dorp

Het kasteeldomein en de kerk worden beiden voor het eerst vermeld in de 13de eeuw. Bestuurlijk hoorde Wespelaar toen tot de meierij van Kampenhout, dat zelf een onderdeel was van het rechtsgebied van Brussel. In de 12de en 13de eeuw verbleef er de adellijke familie de Wisplaer, vermoedelijk in een donjon bovenop de motte. Deze donjon zou er nog tot 1650 hebben gestaan.

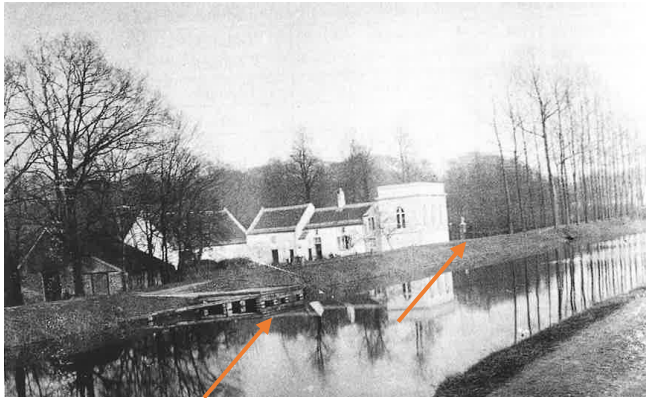
De heerlijkheid Wespelaar veranderde tussen de 15de en de 18de eeuw verschillende malen van eigenaar, waardoor de heren van Wespelaar hun persoonlijke bezittingen steeds verder konden uitbreiden. De inkomsten van de kasteelheren kwamen in de 15de eeuw uitsluitend uit de cijns- en leengoederen. Een heerlijkheid omvatte destijds de rechtspraak, het vogel-, vis- en jachtrecht, de inkomsten uit de vastgoedbelastingen, het recht van geldboetes te innen en goederen aan te slaan, het recht om plaatselijke wegen te mogen verleggen en er bomen langs te planten én het recht om een meier, schepenen en gerechtelijke officieren aan te stellen. Naast deze justitiële rechten, beschikte de heerlijkheid ook over een aantal dominiale rechten bestaande uit het gebruik van het kasteel en het park en de inkomsten van onroerend goed en cijnsen en de opbrengst van de rechtspraak. Over het inningsrecht werd duidelijk gesteld dat dit ging over alle “beneficiën die niet aan de pastoor toebehoren.” Er waren ook lasten aan de heerlijkheid verbonden: zo diende de heer van Wespelaar jaarlijks aan drie kapellen in de omgeving rogge af te staan, evenals aan de abdij van Sint-Geertrui te Leuven. In de loop van de 17de eeuw kwam de volledige rechtspraak erbij, wat er in 1644 toe leidde dat Wespelaar een volwaardige zelfstandigheid werd.

In een beschrijving van 1686 bij de verkoop van Anne Caroline du Chasteler aan Jean-Baptiste markies van Spinola werden voor het eerst de persoonlijke onroerende eigendommen opgesomd met name: het kasteel, de Ruygmolen, enkele hoeves voorzien van akkers en weiden, bossen en andere aanhorigheden. De site was toen al verdubbeld in waarde.

Bij de laatste verkoop, in 1784, bedroeg het heerlijk grondbezit een oppervlakte van 156 ha. In de verkoopsakte stond o.a. vermeld dat de hoeve “De Sterre” 30 ha landbouwgrond bevatte. De tweede vermelde hoeve was de “Roode Poorte” en deze beschikte over 18 ha. Ook de banmolen Ruygmolen met molenhuis in Nederassent stond vermeld, die door de latere aanleg van de vaart in 1751-1752 van het dorp werd afgesloten en zo aan belang inboette.. De toenmalige kasteelbewoners de familie Proli spande tevergeefs een 20-jarig proces tegen de stad Leuven aan om hun verloren inkomsten te derven. De bewoners gingen immers naar een andere, meer bereikbare molen omdat de Ruygmolen over de Vaart niet meer bereikbaar was. De kasteelheren eisten, vruchteloos, dat de brug van Tildonk ter hoogte van hun molen (aan de Molenweg) zou worden geplaatst. Nu werden hun lanen en dreven van de heerlijkheid Wespelaar gebruikt om naar de brug in Tildonk te gaan. Normaal kregen de eigenaars die nadeel ondervonden door de aanleg van de Vaart een vergoeding maar daar kwam door de financiële toestand van de vaartkas niets van in huis, ook niet voor de kasteelheren. Zij deden dan maar een voorstel om op eigen kosten een veerpont te plaatsen maar ook dat mocht niet omdat de kasteelheer er passagiersgeld voor wou innen. Tussen perceel 28 (eigendom van mevrouw Proli en onteigend voor de aanleg van de Vaart en perceel 29 liep de Molenweg. Deze weg was eigenlijk niet meer dan een aardeweg. Hier wou Mevr. Proli en later haar zoon een brug laten aanleggen. De “avenue du canal” liep vanaf de kerk door het kasteeldomein naar het nu vervallen classicistisch paviljoen, ontworpen door dezelfde Henry die ook de orangerie ontwierp. Het paviljoen stond aan de noorddijk van de vaart waar de trekschuit destijds in 1753 aanlegde. Het pad was toen een volwaardige verkeersweg¹. Deze voetweg vertrok vanuit Tildonk en liep door het park van het kasteel en naar het dorpsplein, ter hoogte van het huidige toegangsgebouw. Het is deze voetweg die

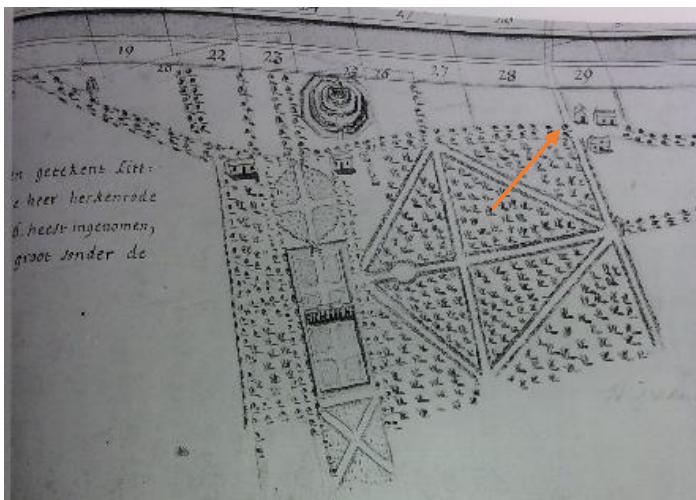
¹ Vandegoor, G, De geschiedenis van het Haachts gemeentehuis.

afgesloten werd door mevrouw Proli in 1767 om te verhinderen dat de weg nog verder als een openbare weg gebruikt zou worden.

Figuur : 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, Roger Casteels, 1997

Op de afbeelding hiernaast ligt vooraan de aanlegsteiger die Marnef liet maken. De foto dateert van einde 19de eeuw. Ter hoogte van het ietwat verder gelegen toegangsgebouw lag de zogenaamde “rue du canal”, die bewoners en toeristen gebruikten.

Figuur : 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, Roger Casteels, 1997

Hiernaast ziet men de Molenweg die links op de kaart loopt over het kasteeldomein richting Ruymolen, tussen perceel 28 en perceel 29. Aan dit perceel 28 wou Mevr. Proli tevergeefs een brug aanleggen. De brug aan het kasteeldomein kwam er o.a. niet door de brief van 1751 van de burgemeester en schepenen van Aarschot, die volmondig stelden dat de weg tussen Aarschot en Brussel over Rotselaar, Tildonk, Buken en Kampenhout verliep en niet over

Wespelaar. Het was deze weg dat de inwoners gebruikten om hun hooi naar de markt in Brussel te brengen.

In 1784 werd het kasteeldomein verkocht aan Jean-Joseph Walckiers de Gammerages.

Door het afschaffen van de heerlijkheid en de economische achteruitgang teweeg gebracht door de Frans-Oostenrijkse Oorlogen en de Brabantse Omwenteling werd de toenmalige kasteelheer geconfronteerd met meer uitgaven en minder inkomsten. De Ruymolen- afgesneden van het dorp door aanleg van de Vaart- werd eerst verkocht in 1789 en in 1796 werd dan ook het kasteel aan een derde van de oorspronkelijke prijs maar met een zware schuldenlast verkocht. De nieuwe eigenaar was Leonardus Artois, lid van de toenmalig belangrijkste Leuvense brouwersfamilie Artois². Hij kocht deze site op aanraden van de sinds 1781 inwonende - zeer tegen de zin van de hogere clerus trouwens - kannunik, familiale raadgever en hoogleraar Matthieu Verlat³. Bij deze verkoop hoorden ook de twee pachthoven. Deze verkoop is voorlopig de laatste in de geschiedenis van het domein en zal daarna door vererving in handen blijven van en bewoond worden door kasteelheren met een band met de brouwerij Artois. Bij deze verkoop hoorde aanvankelijk ook het recht om de pastoor, de koster en de kapelaans te benoemen, dit recht werd reeds enkele weken later in 1796 door de Franse overheid afgeschaft⁴. De nieuwe eigenaar, Leonard Artois, beschikte dus enkel nog over het naakte landgoed

² Hogt, 3, nr. 2, mei 1988.

³ Casteels, R, 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997: p 272 : de beeltenis van Verlat is bewaard in een schilderij dat nog steeds in de bibliotheek van het kasteel zou hangen, verder een borstbeeld gemaakt door Godecharle en dat nu in het kasteel van Herkerode zou zijn en een ander doek met de man erop zou zich bevinden ion de lokalen van de brouwerij te Leuven.

⁴ Deneef, R, Historische tuinen en parken, M&L Cahier 14, , 2007.

te Wespelaar. Hij stichtte een genootschap die de site tegen verdeling beschermde en het domein kwam zo volledig en onbelast in handen van Johanna-Maria Artois in 1814.

Vanaf 1793 stonden onze gebieden onder Frans bewind, eerst onder de republiek van Napoleon. Er heerste een relatieve vrede maar er vonden andere zware veranderingen plaats : de sluiting van de kerken, de vervolging van onbeëdigde priesters, de uitdrijving van kloosterlingen, de verbeurdverklaring van kerkelijke goederen en de verplichte indienstneming in het Franse leger. In 1796 werden alle contemplatieve kloosters afgeschaft en een jaar later werden ook de kloosters afgeschaft rond ziekenzorg en onderwijs. Dit had ook zijn weerslag in Wespelaar waar uitgeweken kloosterzusters in het onderwijssysteem terecht kwamen. Verder waren heel wat cijnsgoederen van de heerlijkheid eigendom van diverse geestelijke instellingen in Leuven. Deze werden ook afgeschaft en hun percelen werden te koop aangeboden. Een groot deel werd opgekocht door de kapitaalkrachtige familie Artois die zo aan hun grootgrondbezit kwam.

In augustus 1795 begonnen de Fransen met gemeentefusies. Alle gemeenten met meer dan 5000 inwoners mochten hun zelfstandigheid behouden. De andere werden samengevoegd tot municipaliteiten. Zo ontstond de municipaliteit Haacht uit Haacht, Boortmeerbeek, Hever, Keerbergen, Werchter, Rotselaar, Baal en Wespelaar. Tussen 1800 en 1815 werden deze municipaliteiten weer afgebouwd en herkeeg elke gemeente weer haar zelfstandigheid. Tijdens de periode van het Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) werden in de plattelandsgemeenten geen verkiezingen gehouden . het bestuur werd geregeld door een burgemeester die voor zes jaar door de koning werd benoemd , voor Wespelaar was dit de meier Muls.

Na de Belgische onafhankelijkheid kwam de periode van het cijnskiesrecht (1830-1895) en moesten er 25 kapitaalkrachtige kiezers aanwezig zijn , voor Wespelaar stelde dit een probleem omdat er te weinig inwoners waren. Muls werd opgevolgd door burgemeester De Keyser en De becker . In 1867 werd kasteelheer Edmond Willems burgemeester , hij kwam via een erfenis in het bezit van de brouwerij Artois. Hij liet een gemeentehuis bouwen in 1871.

In 1895 (tot 1921) veranderde het cijnskiesrecht in het algemeen meervoudig stemrecht. En wijzigde het stemrecht in stemplicht.

Guillaume de Spoelberch (1874-1947) erfde in 1922 het kasteel en breidde de site verder uit door verschillende grondaankopen. Hij was naast burgemeester van 1933 tot 1947 ook bedrijfsleider bij Artois en was tevens vertegenwoordigd in de erwtenconservenfabriek La Corbeille. Deze fabriek werd in 1898 aan het station van Wespelaar opgericht en zorgde tot in de jaren 1970 voor welvaart en werkgelegenheid in het dorp. De kasteelheer begreep dat de inkomsten meer en meer in de industrie lagen dan in landbouwgronden. Wespelaar bestond tot einde 19de eeuw nog voor 90% uit agrarische activiteit. Nadien begon het landbouwdorp stilaan te veranderen. Guillaume de Spoelberch steunde tevens een aantal boeren bij de oprichting van melkerij Sint-Jozef in 1911, het latere Lacsia. Hier konden boeren hun melk afleveren dat dan via transport met de tram in Brussel werd verkocht. De kasteelheer liet verder nog een nieuwe straat aanleggen in 1932-1933 tere van zijn moeder Elisabeth Willems.

Van 1933 tot 1946 was Leopold Feyer burgemeester; hij was schoenmaker met een winkel “de rode bot” op de Grote Baan en baatte verder samen met zijn echtgenote het paviljoen uit van het domein de Spoelberch aan de Vaart. In deze periode woonde Guillaume de Spoelberch op het kasteel . Na diens dood in 1947 werd Guillaume bijgezet in het familiegraf te Wespelaar.

Na de heer Feyer was de volgende burgemeester Julien Cloetens (1947-1972) ; hij was brouwmeester van de brouwerij van Haacht. Hij kocht in 1958 het kasteeltje “het Heiken” in Haacht, het huidige gemeentehuis van Haacht, en richtte dit in als hotel-restaurant en later tot dancing “Breughels Gasthof”. In 1945 werden onder zijn burgemeesterschap de straten vernieuwd, de verlichting

gemoderniseerd en een nieuw kerkhof in 1947 op Heike gezet. Het nieuwe kerkhof kreeg een dodenhuisje, een oorlogsgedenkteken en een ereplaat voor oud-strijders en slachtoffers van de twee wereldoorlogen. In 1951 werd er een nieuwe weg naar het kerkhof aangelegd, de Xde linielaan.

In 1941 kwam het domein in handen van de zoon van Guillaume, Werner de Spoelberch (1902-1987). Hij verbleef echter meestal te Brussel en verhuurde het kasteel aan de KSA Brabant en Antwerpen die er van 1944 tot 1954 kampen organiseerde onder de naam "Hertogenburg"⁵. (Het contract werd in 1954 opgezegd en het kasteel afgebroken. Er hadden inmiddels ongeveer 60.000 jongeren - 300 jongeren per keer met een gemiddelde van 10.000 per jaar - verbleven.

Hun voeding bestond o.a. uit conserven van de naburige fabriek La Corbeille. Verder kregen ze groenten uit de tuin van het kasteel. In 1954 werd de site terug bewoond door de eigenaar Werner de Spoelberch. Hij gaf opdracht het kasteel van Beyaert tot op de fundering af te breken en liet er een landhuis op bouwen. Veel van het afbraakmateriaal en de inboedel werd verkocht⁶. Zodat in heel wat woningen van Wespelaar en omgeving meubilair, huisraad, lambrizingen, enz te vinden zijn door aankoop uit deze inboedel. Sinds 1978 is het landhuis bewoond door zijn zoon Nicolas de Spoelberch.

2.8. Toerisme in Wespelaar over water:

Rond 1830 beschreef een zekere⁷ A. Schayesover een Vaarttrip naar Wespelaar. Er vertrok elke ochtend een trekschuit vanuit Leuven naar Mechelen en deze bracht de reizigers op een aangename en goedkope manier naar hun bestemming. De schuit werd voortgetrokken door een paardenspan met zijn voerman op het jaagpad langs het kanaal⁸. Ook heel wat Brusselaars kwamen met de tram vanuit Brussel naar Kampenhout-Sas om te wandelen en te picknicken langs de Vaart.

Er werd aangeraden om eerst te gaan eten in Tildonk, daar dit in Wespelaar, de volgende halte, niet zo goed mogelijk was. Of met kon ook verzuimen om terug op de schuit te gaan en na deze maaltijd naar Wespelaar te wandelen langs de "mooie bomendreef" langs de Vaart. Eens aangemeerd aan het toen geel geschilderd paviljoen aan de vaart was men aan de kasteelsite aangekomen.

In 1837, bij de aanleg van de spoorlijn, werd de trekschuit stopgezet en konden de toeristen afstappen aan het treinstation genaamd Wespelaar-Tildonk (zo genoemd om duidelijk te maken dat ook de internen en de gasten voor het Ursulineninstituut te Tildonk hier dienden af te stappen). Tot zeker in 1864 was de kasteelsite een belangrijke trekpleister. Vanaf 1885 verschenen er rijwielen op de wegen en in 1892 verscheen de eerste fietsgids voor het bezoeken van gemeenten. Rond 1900 werd met toelating van de stad Leuven en de gelden van enkele industriëlen een sintelpad voor fietsers langs de Vaardijk aangelegd. Dit pad werd op termijn door de vele karren vernield en men plaatste nadien een aarden dam naast het sintelpad.

In de eerste helft van de 20ste kom men terug met een pleziervaartuig met stoomaandrijving over het water Wespelaar bereiken. In de dorpen langs de oevers werden "Brugskeskermissen" gehouden: een soort van wijkkermis aan de brug of het sas. Er werden allerlei watergebonden activiteiten georganiseerd die steeds voor de nodige hilariteit en supporters zorgden. Verder stonden er een paardenmolen, een schommel en één tot twee danstenten. De dorpsbewoners hoorden in de zomervakantie in de verte de muziek van zulke kermissen aan de Vaart. Zelf hadden ze jaarlijks twee kermissen (komt eigenlijk van "kerkmis"⁹) : zondag na Pinksteren, dit viel samen met de processie van

⁵ uit Hogt, Hertogenburg, het tehuis van de KSA-gebouwen Brabant en Antwerpen te Wespelaar (1947-1954, R.Casteels).

⁶ Casteels, R, 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997, p 403.

⁷ Vandegoor, R, Het kanaal Leuven-Mechelen, 1998.

⁸ Zo was het bv. streng verboden voor fietsers om de hoorn te gebruiken, een toenmalige fietsbel, om de paarden niet te doen opschrikken.

⁹ Bollaerts, A, Kindertijd in Wespelaar tussen 1920 en 1950, 2006, pag 175.

Hoogwaardig. Op 3 december was het winterkermis, deze viel dan samen met het feest van Sint-Hubertus. Op zulke dagen was het eerst hoogmis, nadien speelde er orgelmuziek en begon de kermis. Het was een echt familiegebeuren. De volledige familie kwam samen en er werd voor de maaltijd dikwijls een geit, varken of konijn geslacht. De kermis stond van het dorpsplein tot aan het station. 's Avonds was er feest in de vele danstenten. Ook in "de Zwaan" werd er drie dagen na elkaar stevig gedanst. De zusters van de meisjesschool verboden hun leerlingen naar zulke tenten te gaan. Deze kermissen stopten na de Tweede Wereldoorlog door o.a. het ontstaan van het autotoerisme.

Sinds 1980 zijn er opnieuw pleziervaarten in de zomermaanden tussen Leuven en Mechelen met schepen die 250 tot 300 toeristen kunnen vervoeren.

2.9. Transport : Aanleg nieuwe steenweg in 1730, geen voordeel voor Wespelaar

In Wespelaar¹⁰ waren destijds twee evenwijdig lopende wegen. De eerste, de Neerstraat, liep dood op het hof ter Heiden. Deze straat was steeds het meest bewoonde deel van het dorp. De tweede straat was de Grote Baan tot aan de parochiekerk, deze was weinig bebouwd.

Voor ¹¹de 18de eeuw kwamen er niet veel gekasseide wegen voor. De baan Leuven-Tienen bvb. werd gekasseid in de eerste helft van de 18de eeuw en geldt als een van de oudste steenwegen van het land. Onder Maria-Theresia werd in 1778 begonnen met het systematisch aanleggen van steenwegen. In de dorpen werd hier en daar een stukje gekasseid. Wat Wespelaar betreft volgde de oudere steenweg Leuven-Mechelen min of meer de loop van de Dijle en volgde zo ongeveer het latere traject van het kanaal Leuven-Mechelen. Het bood de inwoners een verbinding naar Leuven en naar Mechelen. De nieuwe Mechelse steenweg echter, in 1730, zou een ander traject volgen, wat betekende dat voor de inwoners van Wespelaar de verbinding verdween en men nu naar Kampenhout of Herent diende te rijden om aansluiting te vinden. Economisch betekende dit ook dat er geen inkomsten meer uit barelen kwam.

2.11. Transport : Aanleg Spoorlijn in 1837, wel voordeel voor Wespelaar

Figuur : Foto uit : Wespelaar-Tildonk in oude prentkaarten : deel 2, André Verelst, 1982: vervoer tussen station Wespelaar en Tildonk, foto van 1918

De aanleg van de spoorlijn Leuven-Mechelen in 1837 ging gepaard met de nodige onteigeningen en deelde de gemeente in twee. Hoewel de spoorlijn de dorpskern spaarde, was de aanleg ervan waarschijnlijk de oorzaak dat het dorp zich van de Neerstraat meer in oostelijke richting langs de Grote Baan begon te ontwikkelen.

De spoorweg bracht het dorp wèl voordeel. Ten eerste kwam er een betere mobiliteit. Men kon (terug) snel naar Leuven, (en verder door naar Brussel, Tienen en Luik) en naar Mechelen (en verder door

¹⁰ Casteels, R., 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997.

¹¹ Oost-Brabant. I. Het mooie Hageland, 1965.

naar Brussel en Antwerpen). Voor sommige boeren betekende de spoorweg echter ook ver omrijden om hun velden te bereiken. Ook de geestelijkheid was zeer wantrouwig tegenover de spoorlijn. De arbeiders op de trein zouden ten prooi kunnen vallen aan het goddeloze socialisme.

Het tweede aspect was dat de economie zich ontwikkelde in de nabijheid van het station. Zo ontstond de conservenfabriek “La Corbeille” en verder de dynamofabriek De Coster en melkerij Sint-Jozef. De spoorweg lag verder aan de kruising met de steenweg van Brussel naar Haacht. En naast de spoorweg in Haacht had men ook nog de tramverbinding.

Een derde voordeel was het ontstaan van toerisme. Tot 1843 stopten de treinen op zondag en maandag te Wespelaar (van mei tot oktober) in functie van de kasteelparkbezoekers.

2.12. Transport: de tramlijn Haacht-Brussel

De tramlijn betekende een ander voordeel voor Wespelaar. Hiervoor waren geen onteigeningen nodig geweest en werd het dorp niet in twee gesneden. Wat later kwam ook een tramlijn Haacht-Aarschot. Deze tram gaf aansluiting naar Rillaar om aldaar de bedevaart naar Scherpenheuvel aan te vatten¹²

Zowel tram als trein zorgde voor tewerkstelling en het spoorwegpersoneel werd een belangrijke groep in de gemeente. Het was de eerste werkmanklasse die ontstond uit de industriële vernieuwing. Verder konden heel wat kinderen en jongeren uit de gemeente verder studeren door het loon van hun vader.

Alle trammen werden tussen 1950 en 1970 vervangen door bussen.

2.14. Agrarische geschiedenis

Onder de heer van Wespelaar¹³, Jan van Rode, in 1263, was Wespelaar een belangrijk dorp omwille van de paardenmarkt. Die werd in 1309 naar Lier verplaatst. Paarden bleven belangrijk voor de ruitery en het bewerken van akkers.

In de 15de eeuw bestond het dorp voornl. uit velden en weiden met een overgewicht van akkerbouw op de veeteelt.

In de 16de eeuw werden schapen gefokt die dan op de wekelijkse markt van Leuven werden verhandeld. Er was toen nog veel wol nodig voor de lakennijverheid en het schaap leverde verder vlees en melk. In de 16de en 17de eeuw wordt dan ook over lammertienden gesproken.

Veel gebieden waren onbebouwd of waren vrijgekomen door het rooien van bossen en werden gebruikt als openbare weiden waar schaapherders hun kuddes lieten grazen, de zogenaamde couters. Vanaf de 16de eeuw werden zulke weiden meer en meer omgevormd tot akkerland en ging men meer en meer over tot het houden van hoornvee i.p.v. schapen.

In 1772, werd zelfs door het Oostenrijks bewind een verordening uitgevaardigd dat braakliggende gronden dienden bewerkt of bebost worden, wat tot groot verzet van de schaapherders leidde. Als gevolg daarvan werden in de loop van de 18de eeuw de schapen door runderen vervangen. Er kwam meer nood aan omheinde weiden en aan akkerland voor het telen van voedergewassen zoals klaver naarmate de veeteelt toenam. Het telen van voeder- en suikerbiet kwam pas later gezien deze een rijke dus toenmaals te dure bodem vergden. Tot in de 18de eeuw liepen ook overal varkens rond die eten zochten in afval.

¹² Bollaerts, A, *Kindertijd in Wespelaar tussen 1920 en 1950*, 2006, pag 208.

¹³ Bollaerts, A, *Kindertijd in Wespelaar tussen 1920 en 1950*, 2006.

Rond 1830 was Wespelaar een typische akkerbouwgemeente met als voornaamste gewassen: tarwe, rogge, haver, klover, voedergewassen, aardappelen, spurrie en groenten. Een deel van de weiden werd gebruikt als beemden of hooiweiden. Een klein deel was bedekt met schaarhout en dennenbossen. In Wespelaar was er een overwegend zandlemen ondergrond en een eerder armere bodem waar rogge meer aan bod kwam en ook het armere gewas boekweit. Dit graangewas kwam voor tot aan de eerste wereldoorlog.

Oliehoudende planten zoals sloorzaad of koolzaad kwamen in Wespelaar niet voor. De plattelandsideustrie bestond alleen uit een windkorenmolen, met name de houten standaardmolen "de Ruigmolen", die twee paar molenstenen tegelijk kon laten werken.

Verder kweekten heel wat gezinnen dieren voor eigen vleesconsumptie. Zo hadden de meesten tot ver in de 20ste eeuw thuis een varken dat werd vetgemest. Varkens hadden weinig ruimte nodig, waren rap slachtrijp en aten keukenafval. Het vetgemeste varken werd gedood en er diende steeds een deel te worden afgestaan aan de pastoor¹⁴. Verder bezaten de gezinnen meestal kippen. Iedereen had ook een eigen groentetuin en soms ook een kleine boomgaard. Water werd uit de eigen waterput gehaald.

In de winterperiode werd er zoals eerder vermeld, vooral rogge geteeld, tarwe was eerder zeldzaam als gewas. In de zomerperiode werd er haver gezaaid en in mindere mate ook gerst. Vlas werd geteeld tot rond 1830 en werd verkocht op de wekelijkse vlasmarkt. In de weiden achter het dorp lag/ligt de Leibeek. Hier zijn nog sporen van kleine sluizen¹⁵ die tot in het midden van de 19de eeuw werden gebruikt om de weiden te laten overstromen om zo het vlas te roten¹⁶. In 1943 werd het roten op deze rivieren verboden vanwege de daaraan verbonden milieuproblemen.

Tot in het midden van de 20ste eeuw leefde de plaatselijke bevolking vooral van de landbouw o. a. de erwten- en witloofteelt en sporadisch van de paardenfokkerij. Er waren veel meer boeren dan burgers, bijna iedereen deed aan landbouw, de pastoor inclusief.

2.15. Industrie

Aanvankelijk was Wespelaar zoals reeds vermeld tot in het midden van de 19de eeuw een volledig agrarisch gerichte gemeente, bevolkt door arme boeren die vaak een nevenactiviteit moesten uitoefenen om het hoofd boven water te houden en niet zelden beroep moesten doen op het Bureau van Weldadigheid.

Dit veranderde stilaan met de komst van de conservenfabriek La Corbeille. De fabriek vestigde zich in 1899 omwille van de goede ligging langs het spoor en dichtbij het kanaal zodat goederen makkelijk konden worden vervoerd.

De fabriek voor ingelegde groenten, voornl. erwten en bonen, werd opgericht door de heer Snayers uit Rillaar en verzekerde een afzetmarkt voor de plaatselijke landbouwers. De niet verwerkte groenten en het groentenafval werden dan weer door de boeren opgehaald als veevoeder.

De fabriek breidde zich langzaam uit en het dorp kreeg een meer industrieel karakter met een arbeidersklasse. Vele jongeren gingen er werken na hun lagere school. Het waren lange dagen van 5 tot 20 uur. Tot de jaren 1920 kende het een grote bloei. In 1973 sloot de fabriek ten gunste van een afdeling in Westmeerbeek.

¹⁴ Gordts, J, Tilloenk vruger, 2006.

¹⁵ Oost-Brabant. Het mooie Hageland, Heverlee, 1965.

¹⁶ Roten is het blootstellen van stengels aan water, opdat de vezels vrijkomen, die op beurt worden gebruikt worden in de textiel. Het te roten vlas wordt daarbij in open houten bakken (*hekkens*) geplaatst, welke parallel aan de oever van de stroom in de rivier gelegd. De hekkens werden met kettingen aan palen vastgelegd.)

Melkerij Sint-Jozef

Opgericht in 1911 door Jozef De Cremer en enkele landbouwers. Werd in 1951 Lacsia. In 1974 stopte het bedrijf. Nadien kwam er de radiatorenfabriek Hebbelinck.

Dynamomotor De Coster

Opgericht in 1907 voor het vervaardigen van dynamo's voor elektrische verlichting van voertuigen, binnenschepen en treinen. De fabriek werd volledig vernietigd tijdens WO I. Het bedrijf werd na de oorlog terug opgebouwd. Door concurrentie uit Amerika diende het bedrijf zich om te vormen naar het vervaardigen van elektrische motoren voor wasmachines. Er werkten toen 150 mensen, voornl. afkomstig uit Wespelaar.

2.16. Religiebeleving

De kerk was het centrum van het religieuze leven van de plaatselijke gemeenschap. Op die wijze biedt ze ook informatie over de plaatselijke geschiedvorsing. Zo geeft het kerkgebouw zicht op de toen heersende mode in de bouw. In en om het kerkgebouw verwijzen monumenten, beeldhouwwerken en schilderijen naar de manier waarop de Wespelaarse inwoner zijn religieuze en esthetische gevoelens tot uiting bracht. Voor de sociale en de familiale geschiedenis vind je tal van gegevens terug op de grafplaten aan de kerkmuur en de gedenk- en rouwplaten in de kerk. Zij geven uiting van de esthetische en de religieuze gevoelens van de gelovigen.

De bewoners deden beroep op God voor hun gezondheid, hun inkomen en hun sociaal leven. Men riep zijn hulp in voor vrede bij de vele oorlogen, voor gehoor voor de vele hongersnoden en voor bijstand bij dood en ziektes. De bewoners werden door vele ziektes geplaagd. De pest teisterde zo eeuwenlang onze gewesten. Zo ontstond o.a. in 1629 de Kaarskesprocessie naar Onze-Lieve-Vrouw van Scherpenheuvel om hulp van bovenaf te krijgen. Daarnaast heersten de cholera-, de tyfus- en pokkenepidemieën. Verder was er een grote kindersterfte: tot in de 18de eeuw stierven er 30% van de kinderen voor hun tweede levensjaar.

De burenen waren afhankelijk van de opbrengsten van eigen bodem en ook daarvoor diende weer worden gebeden.

Tot in de jaren zestig van de 20ste eeuw zag een doordeweekse zondag er als volgt¹⁷ uit voor de dorpsgenoten: er waren twee missen, de vroegmis om zeven en de hoogmis om tien uur. Men kon kiezen tussen de twee. De vroegmis werd meestal door de vrouwen bijgewoond die dan nadien aan de maaltijd begonnen. In de hoogmis zaten meestal de mannen en kinderen. Mannen en vrouwen waren strikt gescheiden, vrouwen zaten links en mannen en kinderen rechts. De kinderen van de lagere school zaten vooraan gescheiden op banken en een zuster hield de meisjes en een pastoor hield de jongens streng in het oog. De missen waren tot de jaren 1960 in het Latijn, behalve de preek, en de priester stond met zijn rug naar het volk. Voor de mis besprenkelde de pastoor de parochianen om de duivel op afstand te houden.

De volwassenen bleven na de mis aan de kerk napraten, de aanwezige vrouwen vertrokken om het middagmaal voor te bereiden. Sommige mannen gingen naar de herberg voor te drinken en te kaarten, nog andere trokken naar de schuttersgilde. 's Middags werd dan thuis feestelijk gegeten en om half drie trok men allen samen naar het lof. Het lof was leuker omdat er mocht worden gezongen, soms in

¹⁷Bollaerts, A, Kindertijd in Wespelaar tussen 1920 en 1950, 2006

eigen taal. Soms werden hier delen van de mis ook in eigen taal gegeven. . Pastoor Caers (1917-1935) deed dan nadien elke avond zijn ronde om de cafés te sluiten.....

Na WO II gingen er steeds minder jongens naar het lof, het geloof was verminderd door de oorlog. De meisjes echter werden nog steeds verplicht door de zusters om naar de kerk te gaan, zij waren ook de enigen die tijdens de week nog naar de mis gingen. Sommige kinderen trokken na het lof naar de Kruistochters , een soort van kerkelijke jeugdbeweging te Wespelaar. Anderen keerden huiswaarts om te werken.

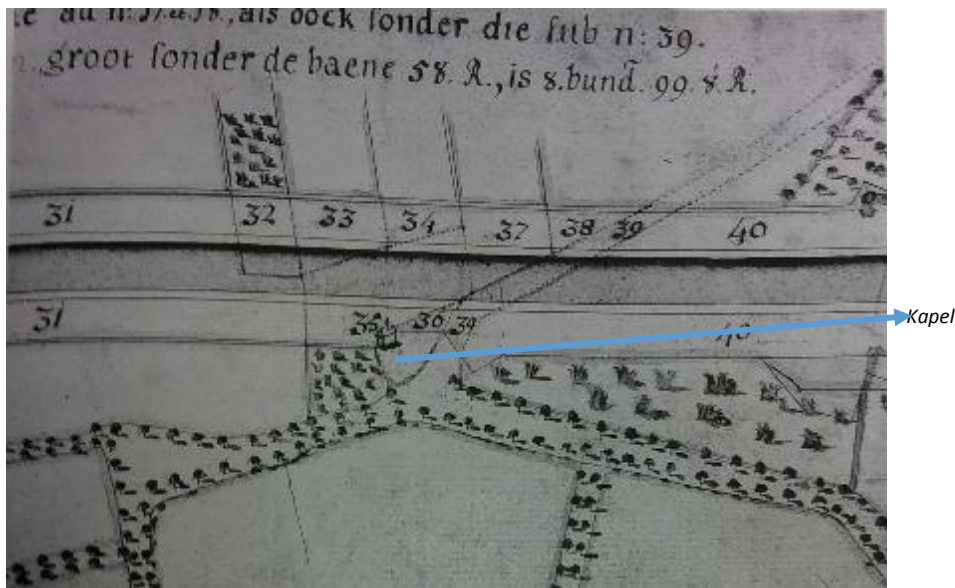
De processies waren hoogdagen. In Wespelaar waren er jaarlijks twee. De eerste was na Pinksteren nl. de processie van Hoogwaardig. De tweede was op OLV hemelvaart op 15 augustus.

Figuur : Wespelaar-Tildonk in oude prentkaarten : deel 2, André ver Elst, 1982 : foto van 1933 van de kermisprocessie. Hier ziet men ook nog links van het oude gemeentehuis de berging en het afgebroken hoekpand.

De kledij van de processiedeelnemers lag bij de zusters op zolder. Alle kinderen uit de lagere school mochten meedoen. De meisjes waren als engel verkleed. De oudere meisjes als heiligen. Andere kinderen moesten een object dragen. Ook de Sint-Sebastiaansgilde was van de partij. , verder de leden van de kerkfabriek en de notabelen. De fanfare gaf de maat aan. . Helemaal achteraan liep de pastoor onder een baldakijn met de monstrans. Het uitzicht van het dorp werd opgefrist : de gevels werden gepoetst en de voortuintjes in orde gemaakt . Men strooide wit zand voor de deur. In elk openstaand deurgat stond een tafel met tafeldoek en hierop kaarsen en een heiligenbeeld. De processie startte bij de kerk aan de Grote Baan langsheen de verschillende kapelletjes van Wespelaar. Heel het dorp stapte mee.

Een ander evenement waren de zogenaamde “kruisdagen” in mei , drie dagen voor O.L. Heer Hemelvaart. Op die dagen werd een kruisweg gemaakt langs de verschillende velden zodat de pastoor deze kon zegenen. Zo hoopte men de gewassen te beschermen en een goede oogst te hebben. . Vooraan liep een man met een houten kruis, dan de pastoor en dan het volk. Deze kruisweg liep ook langs de kapelletjes van het kasteel (volgens de heer R. Casteels) en de (niet meer bestaande) Arnolduskapel of zogenaamde Beekkapel aan de Vaart.

Figuur : 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, Roger Casteels, 1997

Op de bovenstaande kaart ¹⁸ ziet men nog de Sint- Arnolduskapel (perceel 35) staan. Enkele percelen verder dan de kasteelsite (perceel 28 was eigendom van de site) maar werd gespaard door aanleg van de vaart, hier maakte men de dijk gewoon iets smaller. Iets verder, ter hoogte van het paviljoen stond ¹⁹ de kapel van O.L.V. die in 1813 werd afgebroken ²⁰.

2.17. Religieuzen in het onderwijs ²¹

Het onderwijs was lang van ondergeschikt belang omdat de mensen lange vermoeiende dagen maakten voor hun dagelijks brood. Het volksonderwijs bleef lang verwaarloosd, vooral in de dorpen. Tijdens het ancien regime was het onderwijs een taak van de kerk (naast zieken- en armenzorg). In de 17de en 18de eeuw was de koster ook meestal onderwijzer, in Wespelaar duurde dit zelfs tot in de 19de eeuw. Dit was echter niet gratis. De pastoor kreeg hiervoor een vergoeding van de ouders, de armste leerlingen kregen steun van de armenzorg ter bekostiging van hun onderwijs. De parochianen leerden lezen en schrijven tijdens de wintermaanden.

Door dit lage ontwikkelingspeil heerste ook bijgeloof. Tot ver in de 19de eeuw heerste een groot analfabetisme. Vanaf de wet van 23/9/1842 werd elke gemeente verplicht één lagere school op te richten. Tot 1913 bestond er een leer- maar geen onderwijsplicht.

Tot voor de toepassing van deze leerplicht in 1914, verlieten sommigen de school al op 8- en 9-jarige leeftijd om thuis te helpen, anderen bleven tot hun eerste communie op 10 of 11 jaar. De leerplicht hield in dat men tussen zijn 6 en 14 jaar naar school diende te gaan. Door deze verplichting ging de alfabetisering drastisch naar omhoog en werden er ook veel meer meisjes naar school gestuurd.

¹⁸ Cresens, A; De Leuvense Vaart. Van de Vaartkom tot Wijgmaal.

¹⁹ Losse artikels van 1861 geschreven door pastoor J.B en gebundeld.

²⁰ "Als de heeren bertholden wespelaar bezaten moeste zij hier wekelijks op donder- en zondag een mis voorzien en verder op feestdagen, op processiedagen van Wespelaar, Tildonk en Wakkerzeel en op de drie kruisdagen".

²¹ Bollaerts A, 150 jaar onderwijs te Wespelaar, 2005.

Figuur : Bovenstaande afbeelding : religieuze taferelen uit de kleuterschool uit 1942²²

Religie was sterk aanwezig in de meisjesschool. Via het onderwijs hadden de zusters een enorme invloed op het leven van hun leerlingen; zo beloonden ze hen met heiligenprentjes indien ze dagelijks naar de mis gingen en werden ze gestraft indien dit niet gebeurde. Heel wat meisjes trachtten dan ook dagelijks naar de mis te gaan.

De school organiseerde ook maandelijkse biechtmomenten. Hoogdagen waren de eerste en plechtige communie²³.

2.18. Parochie, pastorie en kapelanie

De parochie kwam tot stand in de 9de eeuw. De vroegste vermelding van de kerk is uit de 13de eeuw, volgens Verbesselt²⁴ wordt de kerk vermeld in het jaar 1237 in het testament van ridder Lambertus van Wespelaar en zou gezien haar ligging over het kasteeldomein het volgens de auteur handelen over een burchtkerk zonder dat de kasteelheer een bedienaar mocht aanduiden. De keuze hiervoor werd gedaan door de bisschop.

Vanaf de 13de eeuw stond de Sint-Hubertusparochie onder controle van de abdij van Sint-Bernardus te Hemiksem (door introductie van Lambertus van Wespelaar), die tienden inde (zie eerder). Lambertus wenste tevergeefs dat de abdij de volledige heerlijkheid in zijn bezit kreeg²⁵.

Aan de kerk was er vanaf de 15de eeuw een belangrijke kapelanie verbonden die heel wat gronden bezat en door een eigen kapelaan werd bediend.

Voor²⁶ de stichting van het aartsbisdom Mechelen in 1559 lag Wespelaar in het bisdom Kamerijk en Haacht in het bisdom Luik. Wespelaar was in die periode veel belangrijker dan Haacht en Tildonk omdat ze een onafhankelijke kerk bezat. De andere twee gemeenten waren afhankelijk van moederkerken.

²² Ver Elst, A, Wespelaar-Tildonk in oude prentkaarten : deel 2, 1982.

²³ Ver Elst, A, Wespelaar –Tildonk in 74 oude prentkaarten.

²⁴ Verbesselt, s.d., pag.20.

²⁵ Casteels, R; 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997.

²⁶ Vandesande, J; Het verdwenen gehucht Beek/Nederassent, HAGOK, 2001, p 27.

2.19. Cultus rond Sint-Hubertus, de kerk werd later vernoemd naar Sint-Lucia

Figuur :Bovenstaande foto²⁷ dateert uit 1981 en stelt de feestdag van Sint-Hubertus voor: zegening van de dieren tegen hondsdelheid, toen op het "kerkpleintje" dat naast de kerk over de Mulswoning lag . Het was op de plaats van het voormalige afgegraven kerkhof.

Sint-Hubertus kerstende deze regio en de parochie werd naar hem vernoemd.

De Heilige Hubertus was de eerste patroonheilige van de kerk van Wespelaar. Er werd naar hem ook een broederschap opgericht in 1475, op initiatief van de bisschop van Kamerijk en de heer van Campenhout en Wespelaar. Tijdens zijn feestdag stapte tijdens de ommeegang de Sint-Hubertusbroederschap mee. In de kerk van Wespelaar staat een beeld van Sint-Hubertus.

Verder was er een pelgrimsroute tegen hondsdelheid naar de naburige Sint-Hubertuskerk te Wakkerzeel die ondernomen werd met vee en zieke familieleden.

In 1551 nog graan geofferd ter devotie van deze heilige. Deze bedevaarten waren populair tot Pasteur in 1881 het serum tegen hondsdelheid ontwikkelde.

De kerk werd nadien aan Sint-Lucia toegewezen. Dit kwam door de fusie in 1977 met Wakkerzeel, dat voordien bij Werchter hoorde. Daar Wakkerzeel door zijn historisch belang met Sint-Hubertus als bedevaartsplaats belangrijker was, "won" Wakkerzeel.²⁸ Zodus kreeg Wespelaar een nieuwe patroonheilige nl. Sint-Lucia²⁹.

²⁷ Ver Elst, A Wespelaar-Tildonk in oude prentkaarten : deel 2, 1982..

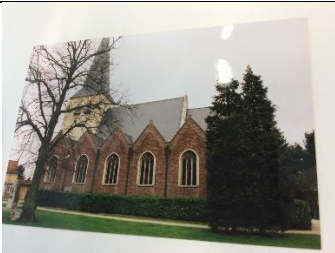
²⁸ Tot op heden is er nog een jaarlijkse processie waarin zijn relikwie wordt megedragen.

²⁹ Hogt, jg 5, nr ¼, 1990 : het naburige Wakkerzeel.

Bijlage hoofdstuk 3: INVENTARISATIE **3.2.1. Kerk van Sint-Hubertus en Sint-Lucia:**

	Huidig zicht. Westtoren in natuursteen.
	Zuidzijde : zijbeuk met gedenktekens in de muur. Zijbeuken in baksteen in kruisverband.
	Zuidzijde kerk.
	Zuidzijde kerk met zicht op westtoren en grafplaten aan de muur.

	Zuidzijde kerk : kapotte regenafvoer : detail.
	Grafplaat zuidzijde : J.F. Aelewaters , gestorven in 1873.
	Grafplaat zuidzijde : juffrouw M. Rippens gestorven in 1864.
	Grafplaat zuidzijde : L. Caers.

	Grafplaat zuidzijde : K. Caers, gestorven 1935 Linkerzijhoek afgebroken.
	Tussen koorzijde en pand “de Zwaan” : rest van de kerkmuur. Rond het kerkhof was vroeger een muur met ijzeren hekken en poort. De toegangspoort van het voormalige kerkhof lag in het verlengde van de kasteeldreef.
	Kerk : foto van 2002 uit dossier agentschap : haag rond de kerk.
	Buitendeur sacristie : kapotte regenpijp, begroeiing tussen traptreden en beschadigde deur.
	Buitendeur bergruimte rechts van het koor.

	Koorzijde : algemeen zicht. Muur in natuursteen in kruisverband.
	Stèle van A.Marnef gestorven in 1868 en echtgenote A.Willems gestorven in 1871.
	Grafplaat J.G. Willems gestorven in 1895.

Grafplaat van familie Artois. Stuikmand en roerstok als de attributen van het brouwersambacht.

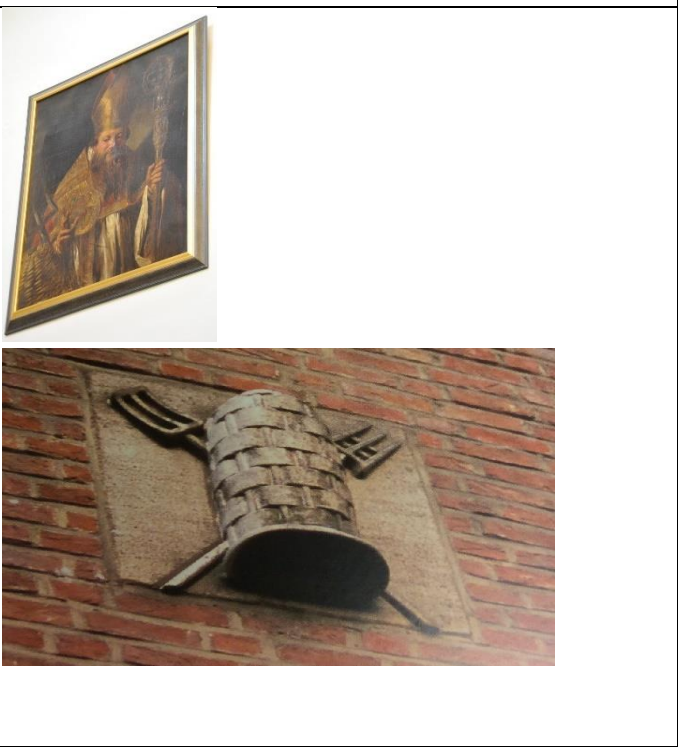

Noordzijde kerk : vocht achter de regenpijpen, mogelijk te wijten aan verstopte waterafvoer.

Het funderingsmetselwerk onder de plinten is zichtbaar, deels begroeid.: Steenslagverharding, met mos begroeid.

Noordzijde : waarschijnlijk door verstopte regenpijpen is het baksteenparement plaatselijk groen geworden. Voor een duurzaam onderhoud worden de dakgoten het best jaarlijks gereinigd.

	Noordzijde kerk: metselwerk onder plinten zichtbaar, begroeiing. Op heel wat plaatsen komt het funderingsmetselwerk bloot waardoor het onderhevig is aan verwerking. Dit komt mogelijk door de ruiming van het kerkhof en de nivellering van het terrein. Daarom wordt het maaiveld best opgehoogd en eventueel voorzien van bestrating.
	Westzijde kerk : Calvarie ter ere van pastoor Imbrechts uit 1894.
	Stuikmand en roerstok als attributen van het brouwersambacht. Schilderij in de kerk en ingemetselde steen in gebouwen Artois aan de vaart in Leuven. Het schilderij- door de familie Artois aan de kerk geschonken- van Sint-Arnoldus van Soissons is van de kunstenaar Pieter Jozef Verhagen, destijds een buur van de Artois in Leuven. De heilige is afgebeeld in bisschopsgewaad en draagt een stuikmand en roerstok als de attributen van het brouwersambacht waar hij de patroonheilige van was. Deze attributen komen ook terug in de grafplaat van de Artois aan de oostelijke kerkmuur.
	Grafplaat van Amedée Vilain XIII gestorven in 1848 en van zijn vrouw Marnef en hun zoon.

	Obiit van Amedée Vilain XIII in de berging van de kerk.
	Deur naar de berging : interieur en exterieur.
	Neogotische tegels in de berging kerk.
	Interieur : schip.

Transept aan het koor links.

Links van het koor.

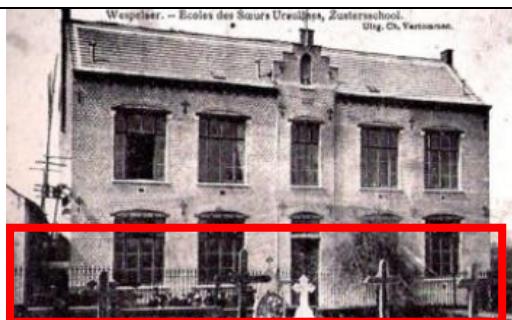
Rechts van het koor.

Sacristie.

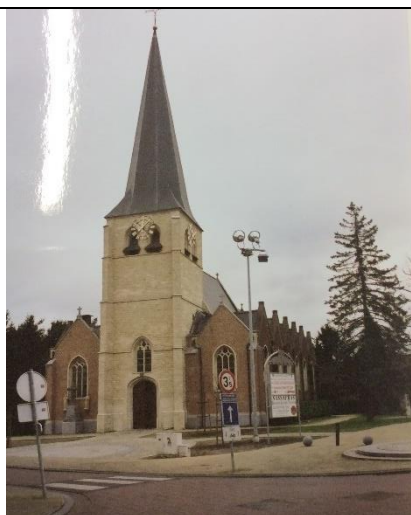
	Portaal grafplaat Carondelet.
	Portaal grafplaat Bolstein.
	Rouwkapel en ingang rouwkapel met Christuskruis.

De kerk Sint-Lucia : oudere opnames van kerk en kerkhof.

Op deze oude postkaart is het kerkhof voor de meisjesschool nog zichtbaar.

Tot 1954 was er een kerkhof rond de kerk. Het werd verplaatst naar de Xlde linielaan achter de spoorweg. Aan de eigenaars van de grafzerken werd gevraagd of ze de zerken mee wilden verhuizen naar het nieuwe kerkhof. De zerken werden verwijderd en de grond genivelleerd, de grafkelders werden behouden en zouden er nog liggen.

Toestand 2002 uit beschermingsdossier van het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Muur met hekwerk rond de kerk. Kerk met toegang naar kasteel toe.

Uitvergroting : kerkhofmuur en pand naast kerkhof op de nu braakliggende percelen.

Kerk³⁰ met kerkhof en kerkmuur, opname uit het interbellum

³⁰ Hogt , ij 10,nr 1, 1995 , Sterven in Wespelaar

Geruimd kerkhof, kerkmuur verwijderd en aanplanting struiken. Toegang kerksite verplaatst, meer naar de Nieuwstraat toe.

Foto van website KIK : uit 1973³¹

³¹ <http://balat.kikirpa.be/photo.php?path=A004238&objnr=4203&lang=nl-NL&nr=6>

Bijlage hoofdstuk 3: INVENTARISATIE : **3.2.2 : Kasteelmuur en poortgebouw**

	Pijler bekroond met vaaselement , hokelement van de kasteelmuur uiterst rechts. Muren in natuursteen in kruisverband.
	Pijler helt naar straatzijde toe.
	Laatste traveeën van de kasteelmuur bezitten geen natuurstenen sokkel.
	Afbrokkeling metselwerk. Verwering voegwerk. Muren in baksteen in kruisverband.

		
		Weg naar pastorie naast de Grote baan nr 68, over de kasteelmuur. Hier loopt het water van de vaart langs de vijvers van het kasteel naar de spoorweg toe.
		Muur helt hier ook ,er werd hier één travee verankerd. Het is tevens de laatste travee met natuurstenen sokkel.
		Plaatsing poort. Links van de poort twee natuurstenen hoge sokkel , rechts van de poort drie hoog.
		Sokkel van drie natuurstenen hoog.

	Open zicht van de Grote Baan naar kasteel toe , voor de bouw van de muur³².
---	---

	Opname oktober 2017. Muren in natuursteen in kruisverband.
	Sint-Jacobsschelpen in de hoeken.
	Foto ³³uit 1997 : nog rechtstreekse toegang naar de kerk.

³² Casteels, R, 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997.

³³ Casteels, R, 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997.

Huidig zicht.

Stootblokken langs de poort.

Woonhuis, Grote Baan nr 44 :
links : sporen van afbraak van
de voormalige aanpalende
schuur en heropbouw
hoekelement met aansluitend
bijgebouw.

Algemeen : afbrokkeling
metselwerk. Verwerking
voegwerk. Muren in baksteen in
kruisverband.

Foto zijgevel Grote Baan nr 44
anno 2017.

Zijvleugel woonhuis,
Nieuwstraat. De hoeve werd
door de jaren heen talloze
keren verbouwd en aangepast
in functie van het werk en het
leven op de hoeve.

		Foto links : verhoging daknok. Foto rechts : later toegevoegde deur en venster.
		Verluchting.
		Huidige poort waar vroeger een schuur stond die afbrandde.
		Natuurstenen negblokken.

	Natuurstenen negblokken.
	Gecementeerde plint op natuurstenen sokkel.
	

Deurknop van de toegangsdeur
Grote Baan.

Foto rond WO1³⁴: Op deze afbeelding ziet men nog de grote, hoge schuur langs de Grote Baan. Ze werd in 1952 afgebroken voor de verbreding en de betonning van deze baan.

Hier werden eertijds de tienden uit gewassen, vruchten en dieren afgedragen als belasting. Later werd ze gebruikt als hooistapelplaats. Alle vensters hadden nog luiken en de gevels waren gekaleid. De zijvleugel in de Nieuwstraat telde toen drie traveeën. De deur en het venster links ervan werden later toegevoegd (na afbranden van de aanpalende schuur) . Rechts naast de westvleugel in de Nieuwstraat ziet men nog de schuur tussen de zijvleugel en de school. Deze brandde in 1902 af.

Op deze afbeelding ziet men de afmeting van de toenmalige tiendenschuur. Ze reikte tot aan de voormalige zusterwoning (Grote Baan nr. 50). Verder ziet men de openheid van de kasteelsite naar de Grote Baan toe. Er stond toen wat struikgewas of opschietende bomen.

Kaart van 1860, afmeting afgebroken schuur.

³⁴ Hogt , ij 10,nr 1, 1995 , Sterven in Wespelaar

	Op deze afbeelding ziet men nog de grote, hoge schuur langs de Grote Baan. Ze werd in 1952 afgebroken voor de verbreding en de betonnering van deze baan.
	Beeld op de zijvleugel en de verdwenen afgebrande schuur in de Nieuwstraat.
	Nieuwstraat : zicht op de zijvleugel van de hoeve Muls en de later afgebrande schuur³⁵.

³⁵ Hagok jg 15, nr 2, 2000.

Bijlage hoofdstuk 3: INVENTARISATIE : **Erfgoedelement 3.2.4.: Voormalige meisjesschool.**

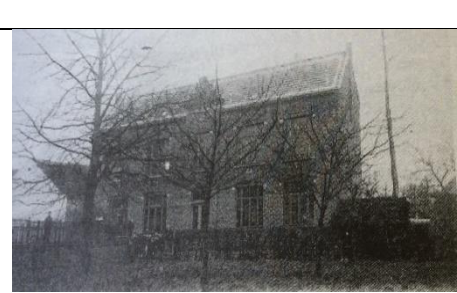
Muren in baksteen in kruisverband. Lijstgevel. Zadeldak bedekt met kunstleien. Houten kroonlijst op modillons.

Vermelding "1905" in de middenrisaliet. Verder fraaie lelieankers en markering van de gevel door muurbanden van zwarte baksteen.

Paneeldeur. Vermoedelijk nog de oorspronkelijke vleugeldeur met traliewerk. Het overige schrijnwerk werd aangepast, niet vervangen, aan de dubbele beglazing.

		
		De zijgevel.
		
		Uit artikel van R.Casteels ³⁶

³⁶Casteels, R, 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997.

Uit artikel Casteels³⁷ : nog kasseiweg tot voor de school.

³⁷ Casteels, R., 150 jaar onderwijs te Wespelaar, 2005

Bijlage hoofdstuk 3: : INVENTARISATIE : **3.2.5.. Voormalige pachthoeve De Sterre met bijgebouwen, Grote baan nr 65-73.**

	Nr 71 : Op de voorgevel is nog de aftekening op de gevel van de verwijderde luiken zichtbaar. Hier en daar verwerking voegwerk. Muren in baksteen in kruisverband.
	1860 : kaart Popp. Luchtfoto

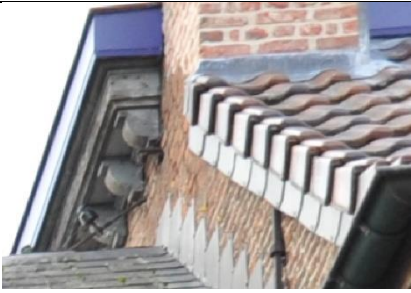
De trapwangen zijn afgebroken en worden samengehouden met de balustrade, verder loszittende treden.

Cementen plint met natuursteenimitatie.

Natuurstenen negblokken, beschadigde plint.

		
		Nog modillons van de oorspronkelijke kroonlijst zichtbaar aan de zijkant van het dak “De Sterre”, nieuwe schouw.
		Uitragend bakstenen profiel onder kroonlijst.
		Deel van perceel van nr 65 opgenomen door nr 63 : werd vervangen door volledige nieuwbouw.
		Afbraak deel nr 65 ten gunste van nr 63.

	Voor de afbraak, uit google streetview nov 2009
	Nrs 67-69. De voormalige bijgebouwen werden in de loop der jaren omgevormd tot handelspand met woning. In het interieur van het voormalige kapsalon kon men aan de ritmering van het plafond nog duidelijk aflezen dat het een voormalige stalling was , aldus de heer Casteels (gesprek).

Bijlage hoofdstuk 3: INVENTARISATIE **3.2.6. Neoclassicistisch. Burgerhuis en bijgebouw, Grote Baan nr 57-61.**

Nr 57. Gecementeerde
voorgevel.

Muren van de zijgevel in
baksteen in kruisverband.

	Nrs 59-61, opname oktober 2017 : Voormalig bijgebouw van nr 57. Twee panden met houten ringbalk, plaatsing ringbalk kan te maken hebben met het gewicht van het nieuwe dak. Muren in baksteen in kruisverband.
	Voormalige bijgebouw omgevormd tot twee woningen.
	Foto van streetview uit 2010 : zonder houten ringbalk en met een andere dakbekleding. Fries van gesinterde baksteen.

Foto : opname van 2015 uit
fotoregistratie van
beschermingsdossier:
vernieuwd dak, geen
ringbalk.

Bijlage hoofdstuk 3: INVENTARISATIE **3.2.7: Gemeentehuis van Wespelaar, Grote Baan, nr 55.**

	Voorgevel met gewijzigde trap. Muren in baksteen in kruisverband.
	De enkele dwarse trap werd vervangen door twee zijtrappen.
	Zijgevel rechts.
	Foto van 2002 uit het beschermingsdossier Agentschap Onroerend Erfgoed.

		Zijgevel rechts, toegevoegde erker en helling.
		
		Achteringelegen voormalige jongensschool. De gevel werd later met crepi bekleed.
		Zijgevel voormalige jongensschool.
		Portaal voormalige jongensschool.

	Gietijzeren paal afdak voormalige speelplaats.
	Detail gietijzeren paal.
	Achtergevel. Muren in baksteen in kruisverband.
	Zijgevel. Muren in baksteen in kruisverband.

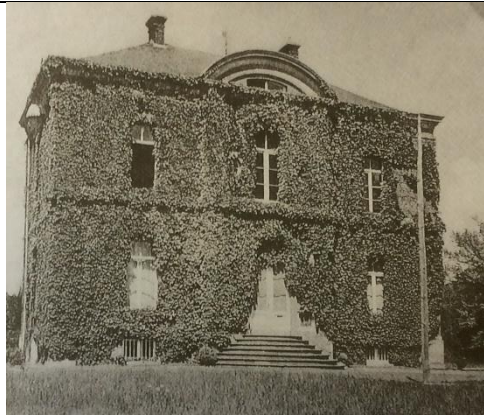
	Foto van 2002 uit het beschermingsdossier Agentschap Onroerend Erfgoed.
	Afsluiting perceel , afsluiting pijler met dekplaat. Afbrokkeling metselwerk. Muren in baksteen in kruisverband. Verwering voegwerk en hervoegd met cement. Scheuren in het metselwerk.
	Afsluiting perceel , afsluiting pijler met metselwerk. Afbrokkeling metselwerk. Verwering voegwerk. Muren in baksteen in kruisverband.
	Gebroken dekstenen in blauwe hardsteen. Muren in baksteen in kruisverband.

Erfgoedelement 3.2.6. : Gemeentehuis : : oudere opnames

	1930-1940 : Berging naast de schoolpoort³⁸.
	1946-1950 : de berging is weg³⁹. Het Heilig Hartbeeld op de risaliet werd aangebracht op 9/6/1918 ter gelegenheid van de toewijding van de gemeente aan het Heilig Hart.
	Op de achtergrond : luiken aan de dorpshuisjes. Oud gemeentehuis zonder trapbordes, veel breder voetpad en minder brede baan.

³⁸ Casteels, R, 150 jaar onderwijs te Wespelaar, 2005

³⁹ idem

Pand dat vroeger op het domein Herkerode stond , ook gekend als “op de Beek” (1864-1964).

Het gemeentehuis toont veel verwantschap met dit kasteeltje.

Links van het portaal van de kerk is een driedelige **calvarie als grafmonument** opgericht. De gedenkplaat is sterk verweerd, enkel de naam van de beeldhouwer A. Dol staat nog te lezen. Het zou zijn opgericht ter ere van pastoor Imbrechts in 1894.

Tekst eeuwfeestboom :
 “wespelaar /1830-1930/deze
 boom werd geplant/ter
 gelegenheid/ der honderste
 verjaardaring/onzer
 onafhankelijkheid/ op ..augustus
 1930”.

Bijlage hoofdstuk 3: INVENTARISATIE : Memorialsteen.

Op de aangebrachte platen staan zowel slachtoffers uit WO I als WO II vermeld.

In de kerk is op twee pijlers een koperen plaat aangebracht met de vermelding van omgekomen strijders uit WO I.

Inwijding⁴⁰ gedenksteen in 1954 (rond deze datum werd ook een deel van het kerkhof verwijderd) door een militair aalmoezenier : er stonden toen vier hoekpijlers rond de gedenksteen met een ketting tussen.

Op het eerste plaatje stond : “a nos heros-aan onze helden- 9-10-11-12-IX-1914”⁴¹. Later werd er nog een plaat aan toegevoegd met de vermelding van de slachtoffers van WO II.

⁴⁰ Casteels, R. 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997

⁴¹ idem

Voor de inplanting van de verdwenen boom op de hoek van het kerkperceel werd dezelfde typologie als voor de memoriaalsteen gebruikt .

Bijlage hoofdstuk 3: INVENTARISATIE **Dorpswoning, Grote baan nr 63.**

Gevel opnieuw bepleisterd. Opname oktober 2017.

Toestand in 2002 : ontleisterde gevel. Nivellering van de twee rechtervensters. Middentravee met deur wordt ventstertravee.

Postkaart uit begin 20ste eeuw : pand met bepleisterde gevel en een andere gevelindeling in de twee rechtse traveeën. Verder een deur- en een poorttravee.

	Deel van het bijgebouw van nr 65 werd afgebroken en er werd een garage gebouwd voor nr 63 : volledige nieuwbouw.
	Achterzijde.
	Zijvleugel : nieuwe gebouwen.
	Zijvleugel : nieuwe gebouwen.

Gebouw achterin poortgebouw, hoort bij het arboretum.

Hieronder : niet zichtbare woning nr 73.

Gebouw niet
zichtbaar vanop
openbare weg.

Foto van 2002 uit het
beschermingsdossier
Agentschap
Onroerend Erfgoed.

Toegangspoort tot
achterliggend erf en
woning.

1860 kaart Popp.

Van na WO I tot in de vijftiger jaren werd deze woning bewoond door de opeenvolgende directeurs van de conservenfabriek La Corbeille⁴².

Erf achter de toegangspoort.

⁴² Casteels, R, 800 jaar domein de Spoelberch te Wespelaar, 1997.